

Hvordan forebygge kriminalitet ved bruk av sivile politipatruljer

Vitenskapelig essay

BACHELOROPPGAVE (OPPG300)

Politihøgskolen

2015

Kand.nr: 531

Antall ord: 6469

Innhold

Innledning.....	2
Bakgrunn	2
Rammer	3
Hendelsen	4
Kriminalitetsforebyggende arbeid.....	5
Lokalorientert politiarbeid.....	5
Refleksjon.....	7
Stempling.....	7
Tillit	8
Hovedposisjon	9
Sivil tilnærming	10
Neste møte	10
Ny start	12
Utradisjonell metode	13
Kan vi snu på det?	13
Etikk	15
Profesjonelt politiarbeid	16
Dømmekraft.....	16
Skriveprosessen.....	18
Utfordringer	18
Avslutning	19
Litteraturliste	20
Selvvalgt pensum.....	21

Innledning

Temaet for denne oppgaven er rettet mot bruk av sivile politipatruljer, og hvilke fordeler man kan dra av å ha en mer gjennomtenkt praksis når det kommer til bruk av sivilpatruljer ute i ordinær patruljetjeneste. Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å gjelde sivile politipatruljer, men innholdet er også aktuelt for alle andre som kjører patrulje. Alle navn er fiktive.

Bakgrunn

Under praksisåret hadde gleden av å jobbe svært mye sivilt, hvor veileder eller annen makker, og jeg kjørte sivil patruljebil og var sivilt kledd. I løpet av våre mange stunder i bilen begynte vi å diskutere fordelene og ulempene med det å jobbe sivilt, kontra det å kjøre i uniform.

I starten var jeg noe ukomfortabel med fagfeltet sivilt politiarbeid. For meg var politiet på jobb i uniformert politibil, man skulle være iført uniform - og aller helst med refleksevest. Jeg skulle være mest mulig synlig i den tiden jeg var på jobb, det var nå jeg skulle leve ut guttedrømmen; det var min tur til å stå på scenen. Den sivile tilnærmingen krever en helt annen oppdragsforståelse i forhold til muligheter, utfordringer, og kanskje spesielt risiko, noe jeg som fersk praksisstudent brukte mye kapasitet på. Med disse inngangsverdiene ble jeg fra første vakt plassert i en sivil politibil. Ut fra prosessloggen, en slags dagbok vi måtte skrive i forbindelse med praksisåret, regner jeg ut at 7 av 10 arbeidsdager i høsthalvåret bestod av at jeg i sivile klær gjorde mitt beste for å gjøre byen tryggere. Ikke rart både medstudenter og klientell stusset de gangene jeg faktisk møtte dem i uniform.

Og ikke nok med at vi skulle kjøre mye sivilt. Veilederen min var i tillegg en stor, skjeggete mann med 193 cm på sokkelesten. Han kalte meg med mine 187cm for «veslegutt», og han hadde en forkjærlighet for å bruke klær på jobb som var så, i mangel av bedre ord, «gangster» at folk knapt nok trodde han var politi selv etter å ha fått framvist det vi hadde av identifikasjonskort. Jeg fra mitt møblerte hjem møtte altså det som var min rake motsetning. Trodde jeg. Og som om ikke det var nok så jobbet han tett opp mot byens rusmiljø. Jeg hadde jo ingenting å snakke med dem om. Jeg kom fra byens beste kant, hadde levd isolert fra alt av kriminalitet, og narkotika var nærmest fremmedord i vennegjengen. Jeg var så ulik en rusmisbruker som det var mulig å komme! Trodde jeg.

Men i løpet av praksisåret skjedde det noe. Sakte men sikkert tilpasset jeg meg min nye hverdag. Klær ble innkjøpt, og det tok ikke lang tid før vi stod sammen i et av de mer belastede strøkene i byen og ble spurt om vi hadde narkotika å selge. Jeg kjente at jeg begynte

å undres over de stedene hvor etablert praksis var at den eller de som ikke hadde syklet til jobb, og dermed hadde noe annet enn bare sykkelklær, var de som ble vaktsettets sivilpatrulje. Jeg innså at det er forskjell på være politi i sivil og det å være sivilpoliti.

Rammer

Noen vil kunne si at oppgaven henvender seg til en standard som ikke henger sammen med praktisk politiarbeid. Kanskje har de rett, kanskje ikke. Uansett ønsker jeg å reflektere omkring forhold som man kan ha i bakhodet når man er på jobb, og som forhåpentligvis gjør den sivile tilnærmingen til oppdragsløsningen mer gjennomtenkt. Dette vil jeg gjøre gjennom essayets fortellende natur, og i likhet med essayets far Michel de Montaigne ønsker jeg ikke å bruke essayet til å belære andre med mine refleksjoner, men å fortelle om én måte å bruke sivilpatruljer på, (Bech-Karlsen, 2003).

Som rammeverk for oppgaven vil jeg bruke en hendelse hvor konfliktnivået tilsvarer et moderat konfliktnivå, (Bråten, 2011). Dette er hendelser hvor det er naturlig at vi som autoritetspersoner kan forvente motstand mot den jobben vi skal gjøre. Som politi er man spesielt utsatt for motstand, da en selvskreven del av politiets jobb er å påvirke andre til å gjøre noe de ellers ikke ville gjort, eller sagt med andre ord: politet utøver makt. Grunnlaget for oppgaven vil hele veien være et kriminalitetsforebyggende pensum, men den vil også bli vinklet i retning av sosiologi, kriminologi, og pensum innenfor kommunikasjon og konflikthåndtering. Jeg vil se på punkter som tillit, stempling og hovedposisjon, før jeg runder av med en refleksjon av det etiske ved å benytte en sivil tilnærming.

Hendelsen

Lars er rusmisbruker, og misbruker amfetamin. Han forteller at hans mor døde for to uker siden. Lars har ikke kontakt med noen andre familiemedlemmer. Bortsett fra søsteren som kommer innom noen minutter hver jul. Han tror ikke søsteren egentlig vil komme, men at det var deres mor som tvang henne. Lars tror ikke hun kommer denne jula.

Lars forteller dette utenfor porten til arresten på politistasjonen. Vi står og prater mens han tar seg en røyk. Lars er i tyveårene, men ser betydelig eldre ut etter å ha levd med rus og kriminalitet halve livet. Vi prater sammen og deler øyeblikket, hva det nå enn inneholder. Vi ler og prater alvorlig om hverandres situasjon. Galgenhumor. Det varte ikke mange minuttene, men lenge nok til at jeg begynte å tenke på hvordan jeg påvirket Lars sin situasjon i min rolle som politi.

Vi hadde nettopp kjørt ham inn til politistasjonen i en sivil politibil. På vei ut fra leiligheten hans og inn i bilen gikk Lars med håndjern. Alt sammen skjedde foran øynene på pensjonistene som også bor i samme borettslag. Hva tenkte de om Lars da han kom gående iført håndjern, med to store politifolk bak seg, og når han framstod så sliten som han gjorde?

Lars hadde vært ruset på amfetamin mer eller mindre sammenhengende i to uker, og hadde ikke sovet på flere dager da vi gikk sammen med ham ut til bilen. Bakgrunnen for at vi tok ham med, var at han hadde bankkortet til Ola i leiligheten sin, og at han var ruset. Ola var etterlyst av politiet, og tips tilsa at han kunne være hjemme hos Lars. Det var han ikke nå, men Ola hadde vært der, og de hadde kranglet. Lars hadde stjålet bankkortet til Ola.

Amfetamin koster penger, sier Lars. Mye penger.

Hvordan kunne vi som politi hjulpet Lars mest mulig i denne situasjonen? Jeg har ingen problemer med å forsvare at vi må reagere på et stjålet bankkort og misbruk av rusmidler, men kunne vi gjort noe mer? Utnyttet vi virkelig det potensialet som ligger hos en sivil politipatrulje? Hvordan kunne vi i denne situasjonen forsøkt å forebygge at Lars begikk ny kriminalitet?

Kriminalitetsforebyggende arbeid

Å forebygge handler om å ligge i forkant, om å være der før det skjer, (Lie, 2011). Politiets kriminalitetsforebyggende arbeid er stadfestet i politilovens §1 2. ledd, hvor det står at «politiet skal gjennom forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet være et ledd i samfunnets samlende innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig». Jeg vil i løpet av oppgaven vise hvordan bruk av sivile politipatruljer kan være med på å underbygge det som omhandler kriminalitetsforebyggende arbeid.

Jeg vil vise at ved å ha et gjennomtenkt forhold til bruk av sivile politipatruljer, kan man innta et proaktivt perspektiv på kriminalitetsbekjempelse i enhver situasjon. Jeg vil vise at man ikke trenger å assosiere forbygging kun med et «bamsepoliti» som drar rundt på skoler og holder foredrag om nettvett og mobbing. Alle i politiet kan være forebyggere hvis vi har et gjennomtenkt forhold til begrepet og ser de mulighetene som enhver situasjon gir oss. Man kan på den måten være proaktiv selv i en reaktiv situasjon.

Lokalorientert politiarbeid

Det finnes ulike forebyggende modeller å vinkle oppgaven inn mot. I denne oppgaven velger jeg å ta for meg det som kalles lokalorientert politiarbeid og velger derfor bort de tre andre: personorientert forebygging, gjenopprettende rett og situasjonell forebygging.

Lie (2011, s. 183) skriver at «lokalorientert politiarbeid handler om å skape trygghet og forebygge kriminalitet gjennom å styrke samarbeidet mellom politi og publikum». Som jeg nevnte over, vil dette medføre en diskusjon om hvem som er publikum; hvem er de lokale vi er orientert mot. Dette blir viktig, da en essensiell del av det lokalorienterte politiarbeidet handler om at publikum skal få medbestemmelsesrett over hvilke tiltak som skal rettes mot nærmiljøet deres og for at hver enkelt skal føle et ansvar for situasjonen.

Forskning som The Kansas City preventive patrol experiment (Kelling, Pate, Dieckman, & Brown, 1974) og tiltak utført i blant annet USA og Danmark viser at det å øke antall uniformerte politipatruljer ikke øker trygghetsfølelsen. Lie (2011, s. 190) skriver at «politiet bør derfor tilstrebe å minske kriminaliteten uten å øke oppmerksomheten rundt utsattheten for kriminalitet fordi dette kan skape økt frykt», og i mitt stille sinn smiler jeg når jeg ser dette, med hjertet begravd godt inne i den sivile politiverdenen. Som om ikke dette var nok, nevner hun også at politiet bør prioritere å kommunisere med grupper som har et anstrengt forhold til politiet. Jeg smiler igjen. I mine øyne er dette helt avgjørende for å kunne utøve lokalorientert

politiarbeid. Politiet må ha positive møter med det kriminelle klientellet når det ikke har skjedd noe, for på den måten å avdramatisere møtet med politiet. Gjennom å være tilstede ofte, både hos de kriminelle, men også hos de som bor og lever i tilknytning til områder som av forskjellige grunner er belastet, vil politiet kunne tilrettelegge for å styrke den uformelle sosiale kontrollen i området. Det vil si at beboerne får tillit til hverandre, fordi den gjensidige forpliktelsen og avhengigheten dem i mellom gjør at de passer på hverandre.

Gjennom å ha møter i fredstid kan politiet være fremst blant likemenn og vise for naboer og lokalmiljø at de kriminelle er mennesker de også – de har bare andre arbeidstider og arbeidsforhold enn folk flest. Trekker man linjer til politiets medarbeiderplattform (Skulstad, 2014) handler det om å vise respekt og anerkjenne mangfold. Klarer man på denne måten å integrere kriminelle inn i det lokale miljøet, vil for det første ikke bare kontaktflaten mot andre, lovlydige borgere øke, men man kan tilrettelegge slik at borgerne investerer nok i lokalmiljøet til at kostnaden for å gjøre kriminalitet overgår vinningen. For politiets del handler det om å medvirke til at folk aksepterer forskjeller heller enn å normalisere at noen er avvikere.

Politiets rolle i en lokalorientert modell vil være å legge til rette for at publikum skal ta tilbake tryggheten i lokalområdet gjennom å fremme kommunikasjon mellom borgerne. Politiet skal ikke være den som straffer, oppdager ja, men politiet trenger ikke stå for en slags gapestokkaktig handling når man tropper opp i full uniform hos en kjent kriminell, setter på ham håndjern og dramatiserer en ellers triviell situasjon, (Holmberg, 1999).

Lie (2011, s. 22) skriver at «kriminalitetsforebygging handler om å tilrettelegge for tilhørighet til det lovlydige samfunnet», og som jeg i løpet av oppgaven ønsker å vise, er sivile politipatruljer en måte å legge til rette for dette. For å hjelpe leseren med å holde tråden opp mot det forebyggende arbeidet, vil jeg ved flere anledninger gjennom oppgaven henviser til Lies overnevnte sitat

Refleksjon

Hendelsen skjedde i løpet av det første halvåret i praksisåret. Jeg hadde vært ute som politi i noen måneder og begynte så smått å få smaken på hva dette dreide seg om, og min forståelse av politirollen var nå blitt noe mer flerfarget og nyansert.

Der jeg var i praksis, bestod avdeling for vakt og beredskap av tre divisjoner. Hver divisjon bestod av to vaktlag. Jeg var så heldig at jeg havnet på et vaktlag hvor snittalderen var relativt høy, og jeg kunne derfor lære av personer med mange års politierfaring hver gang jeg var på jobb. Dette gjorde at studentene på mitt vaktlag til tider hadde en noe annen tilnærming til oppdragsløsningen enn våre medstudenter på andre vaktlag. I hvert oppdrag stod vi sammen med mennesker som hadde opplevd «alle» situasjoner tidligere, og som håndterte alt med stoisk ro. Dette gjorde at også vi måtte heve lista for vår egen prestasjon. Den dagen hendelsen skjedde, var jeg sammen med et annet vaktlag og en ung politibetjent.

I forbindelse med en dagvakt var vi ute og lette etter Ola, som skulle pågripes. Avtroppende vaktlag hadde etterretning som tilsa at Ola kunne være hos Lars. Jeg hadde den siste tiden lagt merke til Lars på oversikter over siste døgn's straffbare handlinger, såkalte paroler, og visste derfor at han hadde vært involvert i flere straffbare hendelser.

Som nevnt innledningsvis hadde jeg med meg mange fordommer ved inngangen til praksisåret. Innen vi banket på døra til Lars hadde jeg rukket å få noen måneders praksis og hadde skjønnet at forskjellen mellom politiet og det kriminelle publikummet som vi ofte håndterer, kan være liten. Av forskjellige grunner falt jeg ned på den ene siden av streken og Lars på den andre, men vi har begge en forkjærlighet for praktisk arbeid ispedd en klype spenning.

Stempling

Da vi banket på døra til Lars i borettslaget, så jeg at den bar tydelig preg av å ha blitt brutt opp. Det viste seg senere at politiet hadde vært der tidligere, da med et sånt hastverk at han ikke kunne få åpne døren selv. Og det kan naturligvis skje, politiet må kunne ta seg inn når det er nødvendig. Men jeg tenkte også på at denne dørkarmen er kanskje det eneste de andre i borettslaget ser fra Lars. Hvilket stempel setter dette på Lars? Schiefloe (2003, s. 369) skriver at «stemplingen har vidtrekkende konsekvenser både for personens selvbilde og for muligheten til å delta i et sosialt liv» og jeg tenkte på hvordan jeg bidrar påvirkende selvbildet til Lars nå, når politiet nok engang er på døra? Dette var første gang jeg begynte å reflektere litt

nøyere omkring bruken av sivile politipatruljer; vi jobbet i sivilt denne gangen og de naboene som var hjemme midt på dagen, la ikke merke til at det var politiet som stod utenfor den maltrakterte døra.

Etter litt om og men kom vi oss inn i leiligheten og fikk kontakt med Lars. Han hadde store pupiller, virket stresset og var uflidd. Han forklarte at han hadde inntatt amfetamin kort tid før vi kom. På bordet hans fant vi et bankkort som ikke tilhørte Lars, men derimot Ola. Det viste seg at Lars og Ola hadde hatt en konflikt gående den siste tiden, og at Lars hadde stjålet Olas bankkort. Kort oppsummert hadde vi skjellig grunn til mistanke til, altså at det var overveiende sannsynlig, at Lars hadde brukt narkotika; dessuten måtte han forklare seg nøyere om omstendighetene rundt bankkortet. Makkeren jeg var sammen med, valgte derfor å sette håndjern på Lars, med hjemmel i politiinstruksens §3-2 tredje ledd, da det var fare for bevisforspillelse hvis Lars fikk lov til å utfolde seg fritt inne i leiligheten.

Tillit

Mens makkeren begynte å ransake leiligheten, begynte jeg med et kort avhør av Lars. Han viste forståelse for at han ville bli satt i arrest inntil en narkotikahund hadde søkt gjennom leiligheten, men vi ble enige om at hvis jeg tok et kort avhør av ham nå, kunne han komme ut så fort som mulig. På grunn av lovnaden om at han skulle bli sluppet ut ganske raskt, ble stemningen ganske god under avhøret, og han fortalte villig. Faktisk endte jeg opp med å lage to brødsiver med nugatti til ham mens vi var der. Lars var rett og slett det Reiner (sitert i Holmberg, 1999, s. 211) omtaler som «good class villians»: han fulgte spillereglene, og vi gjennomførte det performative ritualet som forventes av politi og «kjenning» i en slik situasjon. Alt i alt følte jeg at jeg var godt innenfor politilovens §6 om at jeg ikke utøvde mer makt enn det som var nødvendig, og at det jeg gjorde var forholdsmessig i denne situasjonen.

Da vi skulle dra, hadde Lars og jeg opparbeidet oss en god personlig tillit til hverandre, noe som hos Egge og Ganapathy (2012, s. 55) beskrives som «møter ansikt til ansikt og hvor kommunikasjonen og samhandlingen der og da avgjør graden av tillit». Det som skjedde så, ble en kilde til refleksjon i ettertid. Jeg følte at Lars og jeg hadde opparbeidet en tillit som tilsa at han ikke ville utøve vold overfor meg eller noen andre. Han viste ingen tegn til å skulle flykte, og det var ikke lenger bevisforspillelsesfare da vi var utenfor leiligheten. Jeg trodde derfor at vi nå ville ta av håndjernene før vi gikk gjennom hele borettslaget og ut i bilen, da ett eller flere av de overnevnte punktene må være tilstede for å kunne bruke håndjern. Makker syntes derimot ikke dette og førte Lars ut av leiligheten, uten at vi rakk å

diskutere dette mer inngående. Lars endte dermed opp med å gå med håndjern foran flere av naboene, han så uflidd ut etter å ha vært på «amfetamin-kjøret» de siste døgnene, og han hadde to mannfolk med seg. Selv om vi ikke hadde uniform, trengte ikke nabokjerringa å være den skarpeste kniven i skuffa for å forstå at vi var politi i denne sammenhengen.

Jeg hadde bare et par måneder bak meg i politiet og hadde ikke nok trygghet til å si fra i denne situasjonen. Den utløste en god del refleksjon i ettertid og baserer seg mye på det Lie (2011, s. 22) skriver når hun sier at «kriminalitetsforebygging handler om å tilrettelegge for tilhørighet til det lovlydige samfunnet». Hvordan i all verden bidro vi til å tilrettelegge for tilhørighet når vi etter min mening så til de grader bidro til helt unødvendig stigmatisering? For alt vi visste, kunne borettslaget være den eneste arenaen hvor Lars faktisk fungerte normalt. Hvor han kunne være «en av gjengen», bare en i mengden av beboere, en som bidro på lik linje med alle andre på dugnad eller hva det nå måtte være. Jeg forstår at det kan virke naivt å tro dette, men det er ikke politiets oppgave å ta stilling til hva nærmiljøet tenker om Lars. Derimot skal vi være profesjonell nok til å bistå med å tilrettelegge for tilhørighet.

Hovedposisjon

At vi gjorde dette kunne, i verste fall gjøre at det som i utgangspunktet var kun et stempel for Lars, faktisk ble hans hovedposisjon, Schieflo (2003). Den maltrakterte døra kunne være primæravviket hos Lars og kunne tilskrives innbrudd eller noe annet som alle kan bli utsatt for. Når derimot også politiet kommer gående med Lars i håndjern, så kan det bli sekundæravviket som gjør at Lars får hovedposisjon som rusmisbruker, som kriminell, som uønsket avviker. «Stemplingen kan dermed bli en selvoppfyllende profeti. Dersom veien tilbake til det ordinære samfunnet er stengt, kan tilflukt i fortsatt kriminalitet eller rusmisbruk være nærliggende», Schiefloe (2003, s. 369).

På vei inn til, og inne på stasjonen, ble jeg bedre kjent med Lars. Historien han fortalte, var gripende. For å kalle en spade for en spade, så hadde Lars aldri noen reell mulighet til å bli noe annet enn rusmisbruker, ihvertfall ikke på egenhånd. Oppveksten var preget av manglende støtte og tilnærmet fravær av voksenpersoner. Rusen hadde tidlig blitt en del av hverdagen og kriminalitet eneste mulighet til å skaffe penger.

Lars ble sosialt handikappet allerede i barndommen, og han hadde så altfor tidlig begynt å akseptere de kjennetegnene og egenskapene som folk tilla han. Lars adopterte dermed stempelet som avviker, som en utenfor fellesskapet, og følgelig ble han også immun mot samfunnets sosiale sanksjoner, (Hauge, 2007). Vi som politi hadde nok ingen mulighet til å

hjelpe Lars der og da. Det vi kunne gjort var å bidra til eventuelt å avvike fra avviksposisjonen, og dermed unngått ytterligere forsterkning av hovedposisjonen hans som en person utenfor det sosiale fellesskapet.

Sivil tilnærming

At politiet velger å bruke en sivil tilnærming til oppdragsløsningen, i samsvar med St.meld. nr. 42 (2004-2005) og grunnprinsippene i norsk politi, kan dermed bli helt avgjørende for å kunne forebygge kriminalitet. Hvis vi som politi hadde valgt virkelig å utnytte de mulighetene som ligger innenfor det å jobbe i sivilt, kunne utfallet av det som riktignok var en pågripelse, være at naboene trodde at vi var kompisene til Lars. Hadde vi tatt av håndjernene og opprettholdt den gode kommunikasjonen og den personlige tilliten Lars og jeg hadde fått oss i mellom, kunne vi framstått som bekjente som gikk ut fra leiligheten og kjørte avgårde sammen. Det kunne styrket, opprettholdt, eller i det minste ikke minsket troen borettslaget hadde på Lars, og fått ham til å føle tilhørighet til et fellesskap. Et lite moment som kanskje kunne bidratt til å få ham til å avstå fra straffbare handlinger – og dermed også forebygge kriminalitet.

«Det er derfor viktig at den forbyggende innsatsen bidrar til [å tilrettelegge for tilhørighet til det lovlydige samfunnet] og ikke motarbeider de positive mekanismene, for eksempel ved å bygge opp under menneskers følelse av å være utenfor fellesskapet»

- Lie (2011, s. 22)

Neste møte

Lars er en kjent kriminell i området der jeg hadde praksis, og muligheten for at vi skulle møtes igjen, var på ingen måte usannsynlig. Jeg hadde derfor etter denne hendelsen brukt tid på å reflektere omkring min oppførsel i ulike situasjoner og tenkt tanker som «hva ville jeg tenkt om meg selv?» og «hvilken forforståelse går jeg inn i stuasjonen med?». Jeg hadde en ugrei følelse etter møtet og kjente sterkt på at vi ikke hadde utnyttet de mulighetene som forelå. Jeg følte at vi hadde bidratt til ytterligere stigmatisering, fastlåsning av Lars som avviker og bekreftelse av hans hovedposisjon som kriminell. Så hva skjedde neste gang vi møttes?

Under praksisåret har studentene ekstern hospitering hos en samarbeidende aktør. For min del gikk veien til rusomsorgen og en avdeling for rusakutt. Dette er personer som blir lagt inn på

kort varsel og ofte med et bakteppe om at hvis de ikke får behandling nå, så står liv og helse i fare. Der møtte jeg Lars.

Hvordan kom dette møtet til å bli? Jeg visste at vi hadde bygget opp en personlig tillit under det første møtet, men etter mine stunder med egen refleksjon om hendelsen, tenkte jeg at den for lengst måtte være borte. Derfor ble jeg overrasket da han slo seg ned i sofaen foran tven og takket for sist. Vi endte opp med å tilbringe hele kvelden sammen foran tven. Han valgte til og med å fortelle de andre pasientene at jeg var politistudent og at jeg hadde pågrepet han. Og han fortalte at vi lagde brødskiver med nugatti. Han husket dette! En liten filleting som jeg ikke trodde ville få betydning for noe som helst. Hvem som helst ville laget et par brødskiver til noen som var sulten. Det er bare vanlig folkeskikk. I ettertid har jeg forstått at det jeg nok antageligvis gjorde i det første møtet, var å skape en urørlighetsone (Christoffersen, 2011), hvor Lars opplevde å ha verdighet og kontroll i en forholdsvis uverdigg, og for ham, ukontrollerbar situasjon.

Situasjonen den kvelden overrasket meg. Jeg følte det var helt absurd at han ikke var forbannet på meg, på oss, på hele politiet. I ettertid har jeg tenkt en del og har innsett at det skal så lite til for å skille seg ut i mengden av politifolk. I kommunikasjonen med kriminelle er det første som forsvinner, ofte den normale folkeskikken, og det å opprettholde den har jeg brukt mye i ettertid av denne «åpenbaringen». Det må sies at det er ikke umulig å opprettholde folkeskikken i uniform, men når man har i bakhodet at opp til 80% (Aarnes, 2012) av det en person kommuniserer, skjer gjennom non-verbale kilder, vil det være lettere for motparten å tolke det man sier om man framstår som en som er fremst blant likemenn, og ikke ovenfra og ned – noe enkelte kan oppfatte at uniformen er: «Du føler nærmest at det er en mur mellom deg og det uniformerte politiet (...)», (beboer i forskningsprosjekt utført av Herbert, 2006, sitert i Lie, 2011, s. 198).

Det kriminelle miljøet der jeg var er ikke større enn at når vi som politi klarer å huske navnene på de fleste kriminelle, går det andre veien også. Det snakkes om politiet, om oss. Å komme i sivil, ikke tiltrekke oss oppmerksomhet til andre enn dem vi vil ha det fra og det å ikke bidra til å forsterke noens kriminelle hovedposisjon, har dermed blitt veldig viktig for meg. Jeg ønsker å kunne avvæpne situasjoner kun ved at jeg i rollen som politi er tilstede, ikke på grunn av uniformen – som jeg har vist flere eksempler på, skaper ikke den nødvendigvis økt trygghet for befolkningen.

Ny start

Jeg møtte Lars enda en gang etter lørdagskvelden på rusakutten. Jeg hadde lagt merke til at han var forsvunnet fra oversikten over de som hadde gjort straffbare forhold den siste tiden. På 17. mai kom han og tok meg i hånda mens jeg var på jobb i uniform. Han gikk i toget og hadde vært rusfri i flere måneder. Jeg er ikke sikker på at jeg som politi bidro til at han klarte dette.

Det jeg imidlertid vet, er at jeg gikk forbi døra hans noen dager før praksisåret var over. Jeg gikk i sivilt og tiltrakk meg ikke noe oppmersomhet fra to eldre damer som passerte i samme etasje. Det jeg også så, var at dørkarmen til Lars var hel, uten merker, og jeg tenkte at det må være fint å kunne bidra til at noen får en ny start.

Utradisjonell metode

Falsehood is in itself mean and culpable, and truth noble and full of virtue.

- Aristoteles

Oh, what a tangled web we weave, when first we practice to deceive!

- Sir Walter Scott

Sivilt politiarbeid er uglesett av mange, noe som kan forstås. Av Larsson (2014) karakteriseres sivilt politiarbeid som en utradisjonell metode å utøve polityrket på, og han henviser i den sammenheng til bruken av et skjult og hemmelig overvåkningspoliti. Han nevner at en av grunnene til at politiet ble uniformert, var at man fryktet statlig maktmisbruk mer enn de kriminelle, og at man derfor ville ha et politi som var lett identifiserbart.

Ingen liker et skjult politi som sniker rundt og overvåker borgernes handlinger. Det er fullt forståelig. I tillegg er det en mye større risiko ikke bare for politiet selv, men også de som blir håndtert av politiet. Misforståelser kan oppstå, en forsterket maktbruk kan bli resultatet, noe som kan gjøre at skader kan oppstå. Dette har vi sett flere eksempler på, ved at sivilt politi i konflikt med en person er blitt angrepet av utenforstående personer som egentlig ville være et medmenneske og hjelpe.

Ser man på maktpyramiden, nevnt i Lie og Lagestad (2011, s. 10, og ser den i sammenheng med politilovens §6, er det ønskelig at politiet benytter lavest mulig maktmiddel ved inngrep overfor publikum, og nederst finner man tilstedeværelse/presentasjon, altså symbolsk makt. Det er vanskelig å vise symbolsk makt ved bruk av sivilpatroljer, man ser tross alt ikke at de er der. Larsson (2014) skriver at et sivilt politi i liten grad kan integreres i lokalsamfunnet. Det kan ikke bli et nærpolti, som er det som ønskes fra politisk hold, (St.meld. nr. 42 2004-2005).

Sammenfatter man de overnevnte avsnittene, er det gode grunner til å holde seg unna sivile politipatroljer, både for publikums og politiets del.

Kan vi snu på det?

Men hva hvis vi snur på det? Hvem er borgerne i lokalsamfunnet? Er det kun de som velger å stikke fram hodet når det debatteres om hvilket politi vi skal ha? Er det de som kommenterer artikler og kronikker skrevet i VG? Er det de som ikke sier noe som helst?

En av mine antakelser da jeg begynte praksisåret var at politi og kriminelle har et dårlig forhold. De er motsetninger som går like godt sammen som to frastøtende magnetpoler. Det trodde jeg før jeg selv ble integrert i det kriminelle lokalsamfunnet. Det trodde jeg før jeg var den som tok en, rett fram, storkjeltring i hånda, takket for sist og spurte hvordan det går med sønnen hans. Alt mens jeg jobbet sivilt. Var jeg ikke da integrert i lokalsamfunnet? Utøvde jeg ikke da symbolsk makt ved min tilstedeværelse? De kriminelle kjente til meg og visste hvem jeg var, så kun ved å vise ansiktet mitt på et sted, kunne jeg få de til å avstå fra straffbare handlinger. Og alt dette mens Kari Nordmann gikk lykkelig uvitende forbi meg. I tillegg hadde jeg med meg i bakhodet forskning som blant annet The Kansas City preventive patrol experiment som viste at økt tilstedeværelse av uniformerte patruljer ikke har noen effekt på borgernes trykghetsfølelse.

Når det oppstår uønskede hendelser mellom sivile politipatruljer og de personene som patruljen håndterer, er det da på grunn av at de gikk sivilt, eller kan det være noe annet? Kan det være at denne sivilpatruljen er de to eneste tjenestepersonene på nattas vaktlag som har noe annet enn sykkelklær i skapet, og at de derfor ble plassert i sivilbilen? Kan en slik etablert praksis gjøre at politiet ikke har god nok kompetanse om det å jobbe sivilt? Å ha kompetanse (Lai, 2013) på et felt innebærer at man både har de rette kunnskapene, ferdighetene, evnene og holdningene; hva skjer da når patruljen ikke strekker til på noen av disse punktene? Vet patruljen hvilke utfordringer den vil stå overfor når det ikke står politi med refleksbokstaver på ryggen? Kunne økt bevissthet omkring rollen som sivilpoliti gjort at politiet i tilspissede sammenhenger velger taktiske løsninger som forebygger uønske hendelser, og heller snur situasjonen til sin fordel? Det handler om å leve opp til de kvalitetene som medarbeiderplattformen i politiet; om å være modig gjennom å forstå og håndtere risikoen, (Skulstad, 14). Men å utnytte fordelene ved sivilt politiarbeid om man blir kastet inn i rollen, ofte uten et fnugg av motivasjon, er vanskelig. For å sitere Aristoteles: «we are what we repeatedly do; excellence is therefore not an act but a habit».

Og sist, men ikke minst, det tiende grunnprinsippet for norsk politi, i henhold til St.meld. nr. 42 (2004-2005), er at politiet skal være underlagt effektiv kontroll fra samfunnets side. Vil det ikke da være å se muligheter framfor begrensninger om man fremmer bruken av sivilpoliti, spesielt i forebyggende øyemed, og samtidig opprettholder den effektive kontrollen? Er det ikke ønskelig å ha en sikkerhetsløsning ved bruk av mennesker som er høyt utdannet (Larsson, 2014), med høy etisk og moralsk standard og som benytter proaktive arbeidsmetoder? Med et fundament som dette burde Norge, med høyt utdannede

tjenestepersoner, som holder høy etisk og moralsk standard, vært foregangsland for nettopp denne typen sivilpoliti. Det handler om å være nyskapende og endringsvillig, om å jobbe kunnskapsbasert og være den etaten vi ønsker å være, (Skulstad, 14).

Etikk

Refleksjon gir muligheten til å tenke over hva det egentlig er vi gjør med den vi behandler, og da kommer det naturlig et spørsmål om hva som er rett og riktig å gjøre ut i fra et etisk perspektiv, (Christoffersen, 2011). Når man jobber sivilt, er det mange gråsoner man kan bevege seg inn i og behovet for bevisst og effektiv kontroll vil øke. Eksempler på dette viser sosiologen Gary T. Marx (1988) i sin bok *Undercover*, hvor han går amerikansk sivilpoliti og spaningstjeneste etter sømmene. Jeg skal ikke gå mer inn på det, annet enn at det jeg nevnte ovenfor om folkeskikk, absolutt er gjeldende.

Noen vil nok mene at jeg er i overkant kritisk når jeg tenker at politiet er blitt vel opptatt av å oppnå måltall for antall anmeldelser, beslag og dømte personer, og at det menneskelige hensynet av og til havner i bakgrunnen. For å trekke det opp mot hendelsen over vil jeg si at vi inntok et instrumentelt preg på situasjonen: vi glemte å ta med oss den uprofesjonelle dømmekraften inn i situasjonen, vi glemte delvis ikke bare å behandle Lars som en klient, men også det *ikke* å behandle ham som det. Wyller (i Christoffersen, 2011, s. 48) sier at «her ligger nøkkelen til å forstå hvorfor ting går bra noen ganger, og slett ikke så bra andre ganger».

Å innta et instrumentelt preg på situasjonen kaller Skjervheim (siteret i Christoffesen, 2011, s. 53) for det «instrumentelle mistaket». Dette skjer når man inntar et for vitenskapelig syns på en relasjon og glemmer hvordan vi påvirker hendelsen; vi tenker bare på at vi skal gjøre noe med den andre. Aristoteles kalte dette for *poiesis*, og det motsatt kalte han for *praxis*. For situasjonen ovenfor betyr *praxis* det at både vi som politi og Lars blir berørt av situasjonen og at det er kvaliteten på relasjonen vi oppnår oss i mellom, som bestemmer om resultatet blir godt eller dårlig.

Vi som politi er nødt til å innta et visst instrumentelt preg, *poiesis*, på situasjonen, vi skal tross alt bekjempe kriminalitet, og dermed må vi endre noe. Det vi ikke må glemme oppe i dette, er å ta med oss de menneskelige væremåtene og karaktertrekkene, *praxis*, som gjør at vi gjennomfører jobben uten å gjøre det instrumentelle mistaket; vi unngår å behandle mennesker kun som ting. Og her kommer folkeskikken inn, vi må tenke på hvordan ikke bare

den andre framstår for oss, men også hvordan vi påvirker situasjonen og atferden til andre. Vi må søke å etablere et sirkulært samspill preget av aktiv lytting og forståelse, (Røkenes & Hanssen, 2012) hvor vi klarer å utvikle situasjonen i en positiv retning.

Profesjonelt politiarbeid

I samspillet med Lars ville det å ta med det uprofesjonelle inn i situasjonen gjort at vi på en bedre måte kunne bidratt til å ivareta hans verdighet og tilse at vi ikke styrket hans følelse av å være utenfor samfunnet. I etikken omtales dette som *medborgerskap* og «profesjonelt arbeid blir etisk godt når [det] vektlegger å utvikle medborgerskap og anerkjennelse for dem som ikke lever som «folk flest»», (Wyller, i Christoffersen, 2011, s. 64). Dermed kan jeg si at forebyggende arbeid er det som i et etisk lys virkelig gjør politiarbeidet profesjonelt, og vi er tilbake på Lies (2011, s. 22) uttalelse nevnt flere ganger tidligere i oppgaven:

«Det er derfor viktig at den forebyggende innsatsen bidrar til [å tilrettelegge for tilhørighet til det lovlydige samfunnet] og ikke motarbeider de positive mekanismene, for eksempel ved å bygge opp under menneskers følelse av å være utenfor fellesskapet»

Dømmekraft

For å kunne utnytte det virkelige potensialet ved bruk av sivile politipatruljer i forebyggende arbeid må praksisen være mer gjennomtenkt enn den er mange steder i dag. Det kan ikke være sånn at den som har med seg noe annet enn sykkelklær, blir politi i sivilt. Ved å etablere en praksis hvor bruken av sivilpoliti blir gjennomtenkt, kan man utvikle den politifaglige dømmekraften.

I hendelsen med Lars vil det være å gjøre som jeg har gjort fram til nå. Jeg har opplevd en hendelse, og jeg reflekterer over den for å gjøre den til min egen erfaring, (Christoffersen, 2011). På den måten kan jeg gjennom vekselvirkninger mellom teorien jeg har nevnt over og erfaringer fra hendelsen, utvikle min egen praktiske dømmekraft (ibid). I neste situasjon vil jeg da forhåpentligvis ta de rette valgene, slik at jeg bidrar til å styrke «den neste Lars» sin følelse av medborgerskap og tilhørighet til fellesskapet.

Ved å utvikle dømmekraften håper jeg letter å kunne se hvilke situasjoner som krever at jeg engasjerer meg (Skulstad, 14), hvordan jeg handler moralsk og dermed blir på høyde med situasjonen (Hoel, 2013). Jeg ønsker å ta med meg det uprofesjonelle inn i det profesjonelle, unngå å handle rent instrumentelt, og på den måten personliggjøre situasjonen ved bruk av mine egne karaktertrekk. I all sin enkelhet handler etikk, både innen sivil og uniformert

politiarbeid, om at jeg skal gjøre det jeg mener er rett, gjennom handlinger som jeg kan stå for og som er forårsaket av mine egne vurderinger og erfaringer.

Skriveprosessen

Det største problemet for meg var i grunnen ikke å komme i gang med skrivningen, men heller det å bremse og vente med å begynne. Hendelsen jeg har beskrevet, skjedde på høsten, og allerede samme kveld hadde jeg opprettet et dokument på pc-en med tanker om bacheloroppgaven. Dokumentet ble flittig brukt gjennom hele året og inneholder nå flere sider med hendelser, tanker og refleksjoner som jeg ønsket å bruke.

Ubevisst fulgte jeg rådet til Halse (2000, sitert i Bech-Karlsen, 2003, s. 137): «ikke les for mye teori før du begynner å skrive, men skriv ut fra ditt engasjement». Jeg brenner for sivilt politiarbeid og de mulighetene fagfeltet gir, og jeg har forsøkt å formidle dette gjennom essayets finurlige mulighet til å kombinere erfaring og refleksjon.

Utfordringer

Det er mange som jobber med sivilt politiarbeid ute i politi-Norge, men dessverre er mye av kunnskapen taus; den brukes, utvikles og tas for gitt i den daglige yrkesutøvelsen, (Åsvoll, 2009). Dette gjør at det er vanskelig å finne tekster og forskning på emnet, noe som for det første bidro til valget av essay som formidlingsform, og for det andre gjør at mitt selvvalgte pensum vil være farget av mangelen på tilgjengelig kunnskap. Jeg har derfor måttet bevege meg innenfor emner som i mange sammenhenger kun er indirekte knyttet til det jeg skriver om, men som er avgjørende for forståelsen av refleksjonene.

Avslutning

Gjennom oppgaven har jeg hele veien forsøkt å sy med den røde tråden som er vevd sammen av sivilt politiarbeid og kriminalitetsforebyggende arbeid. For å forsøke å gi leseren et nyansert bilde av praksisen har jeg valgt å vise at det ikke bare er fordeler ved bruk av sivilpatruljer. Dette håper jeg også gir refleksjonene mine større pålitelighet, da de ikke er basert på naive tanker om et ideelt samfunn som ikke eksisterer.

Sivilt politiarbeid kan være vanskelig, det kan være risikabelt for både politi og publikum, og det krever innsats som det ikke alltid fins kapasitet til i en ressursknapp hverdag. Jeg håper likevel at jeg gjennom oppgaven har klart å vise at sivilpatruljer gir en unik mulighet til å forebygge overfor et miljø som med uniform vil være mye mindre tilgjengelig.

Om ikke altfor lenge er det jeg som er den nyutdannede politibetjenten som jobber sammen med en kritisk student, og jeg håper jeg kan veilede og overbevise ham eller henne med en gjennomtenkt praksis omkring bruken av sivile politipatruljer. Jeg kan vise at operativt politiarbeid handler om mer enn hva man ser på tv. Det handler om å forstå lovverket slik at man bruker hele banen til å spille på, ikke bare holder seg til den trygge midtbanen. Om egenskaper som empati, kommunikasjon, og etikk. Om å utvikle dømmekraften, bli bevisst de prosessene som skjer og om å være på høyde med situasjonen.

Utfordringen blir å bake ingrediensene sammen med korrekt teknikk og polititaktikk, tilpasset sivile eller uniformerte utfordringer. Men gjennom å være bevisst kvalitetene i medarbeidetplattformen, legg til en person med de riktige holdningene og motivasjonen, så kan jeg og alle andre i politietaten hjelpe hverandre, til virkelig å bli den lærende og kunnskapsstyrte etaten vi ønsker å være.

Litteraturliste

- Aarnes (2012). Dialogue strategies in professional encounters. I Lagestad (Red.), P. (2012). *Kommunikasjon og konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode Fagtekster*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Bråten, O. A. (2011). *Håndbok i konflikthåndtering*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Christoffersen, S. Å. (2011). Profesjonsetikk som dømmekraft. I Christoffersen, S. Å. (Red.). (2011). *Profesjonsetikk*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Det Kongelige Justis- og Politidepartementet. (2005). *St.meld. nr. 42 (2004 - 2005) Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Egge og Ganapathy (2012). Snakk om tillit!. I Lagestad (Red.), P. (2012). *Kommunikasjon og konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Hauge, R. (2007). *Stempling og stigmatisering*. Ukjent: Ukjent.
- Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holmberg, L. (1999). *Politiets skøn i retts sosiologisk belysning*. København: Det Samfundsvidenskabelige Fakultets Repro Cente.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen)*. Oslo: Det kongelige Justis- og politidepartementet.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2011). *Lov om politiet (Politi-loven)*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Kelling, G. L., Pate, T., Dieckman, D., & Brown, C. E. (1974). *The Kansas City Preventive Patrol Experiment*. Washington: Police Foundation.
- Lagestad, P., & Lie, A. L. (2011). *Arrestasjonsteknikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lai, L. (2013, 25. desember). *Kunnskapsarbeideren*. Hentet 13. mars, 2015 fra Ledernytt: <http://www.ledernytt.no/kunnskapsarbeideren.5377254-311239.html>
- Larsson, P. (2014). Normalisering av det unormale. *Nordisk politiforskning*, s. 41 - 57.
- Lie, E. M. (2011). *I forkant*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Marx, G. T. (1988). *Undercover: Police Surveillance in America*. London: University of California Press.
- Røkenes, O., & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte: Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Oslo: Fagbokforlaget .
- Schiefloe, P. M. (2003). *Mennesker og samfunn: innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Skulstad, H. (13. mars 2014). *Høringsuttalelse vedr "MEDARBEIDERPLATTFORM I POLITIET"*. Hentet 27. april, 2015 fra Politihøgskolen:
http://www.phs.no/Documents/1_Om%20PHS/H%C3%B8ringssvar/Felles%20medarbeiderplattform.pdf
- Wyller, T. (2011). Dydsetikk, medborgerskap og sosial praksis. I Christoffersen, S. Å. (Red.). (2011). *Profesjonsetikk*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Åsvoll, H. (2009). *Teoretiske perspektiver på taus kunnskap*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Selvvalgt pensum

- Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode Fagtekster*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Det Kongelige Justis- og Politidepartementet. (2005). *St.meld. nr. 42 (2004 - 2005) Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.
- Kelling, G. L., Pate, T., Dieckman, D., & Brown, C. E. (1974). *The Kansas City Preventive Patrol Experiment*. Washington: Police Foundation.
- Lai, L. (2013, 25. desember). *Kunnskapsarbeideren*. Hentet 13. mars, 2015 fra Ledernytt:
<http://www.ledernytt.no/kunnskapsarbeideren.5377254-311239.html>
- Larsson, P. (2014). Normalisering av det unormale. *Nordisk politiforskning*, s. 41 - 57.
- Marx, G. T. (1988). *Undercover: Police Surveillance in America*. London: University of California Press.

Skulstad, H. (13. mars 2014). *Høringsuttalelse vedr "MEDARBEIDERPLATTFORM I POLITIET"*. Hentet 27. april, 2015 fra Politihøgskolen:

http://www.phs.no/Documents/1_Om%20PHS/H%C3%B8ringssvar/Felles%20medarbeiderplattform.pdf

Åsvoll, H. (2009). *Teoretiske perspektiver på taus kunnskap*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.

Totalt 495 sider